

بخش دوم

روش تدریس دروس

پیش از بیان روش تدریس هر درس، مطالبی درباره‌ی
زمان‌بندی، الگوی کلی راهنمای تدریس و روش تدریس بخش‌های
مختلف هر درس به طور خلاصه در جداولی تقدیم شده است.

جدول زمان بندی تدریس و پرسش بخش های مختلف دروس سال دوم

شماره جلسه	تدریس ^۱	پرسش
۱	قرائت آیات درس ۱	ارزش یابی تشخیصی از توانایی روخوانی و روان خوانی دانش آموزان
۲	کار در کلاس درس ۱	قرائت آیات درس ۱ ^۲
۳	قرائت آیات درس ۲	قسمت «ب» انس با قرآن در خانه و پرسش شفاهی از معنای کلمه ها و ترکیب های کار در کلاس درس ۱
۴	کار در کلاس درس ۲	قرائت آیات درس ۲
۵	قرائت آیات درس ۳	قسمت «ب» انس با قرآن در خانه و پرسش شفاهی از معنای کلمه ها و ترکیب های کار در کلاس درس ۲
۶	کار در کلاس درس ۳	قرائت آیات درس ۳
۷	قرائت آیات درس ۴	قسمت «ب» انس با قرآن در خانه ی درس ۳ و ... یا انجام دادن آزمون کتبی از بخش مفاهیم دروس ۱ تا ۳ و یا هر دو
۸	کار در کلاس درس ۴	قرائت آیات درس ۴
۹	قرائت آیات درس ۵	قسمت «ب» انس با قرآن در خانه ی درس ۴ و ...
۱۰	کار در کلاس درس ۵	قرائت آیات درس ۵
۱۱	قرائت آیات درس ۶	قسمت «ب» انس با قرآن در خانه ی درس ۵ و ...
۱۲	کار در کلاس درس ۶	قرائت آیات درس ۶
۱۳	قرائت آیات درس ۷	قسمت «ب» انس با قرآن در خانه ی درس ۶ و ... یا انجام دادن آزمون کتبی از بخش مفاهیم دروس ۱ تا ۶ و یا هر دو
۱۴	کار در کلاس درس ۷	قرائت آیات درس ۷
۱۵ و ۱۶	آزمون شفاهی (قرائت) و کتبی (مفاهیم) نیم سال اول	
۱۷	قرائت آیات درس ۸	قسمت «ب» انس با قرآن در خانه ی درس ۷ و ...
۱۸	کار در کلاس درس ۸	قرائت آیات درس ۸
۱۹	قرائت آیات درس ۹	قسمت «ب» انس با قرآن در خانه ی درس ۸ و ...
۲۰	کار در کلاس درس ۹	قرائت آیات درس ۹
۲۱	قرائت آیات درس ۱۰	قسمت «ب» انس با قرآن در خانه ی درس ۹ و ... یا آزمون کتبی مفاهیم از دروس قبلی
۲۲	کار در کلاس درس ۱۰	قرائت آیات درس ۱۰
۲۳	قرائت آیات درس ۱۱	قسمت «ب» انس با قرآن در خانه ی درس ۱۰ و ...
۲۴	کار در کلاس درس ۱۱	قرائت آیات درس ۱۱
۲۵	قرائت آیات درس ۱۲	قسمت «ب» انس با قرآن در خانه ی درس ۱۱ و ...
۲۶	کار در کلاس درس ۱۲	قرائت آیات درس ۱۲ + قسمت «ب» انس با قرآن در خانه یا آزمون کتبی مفاهیم با تأکید بر چند درس اخیر
۲۷ و ۲۸	آزمون پایانی شفاهی (قرائت) و کتبی (مفاهیم)	

- ۱- تقدم یا تأخر تدریس یا پرسش در هر جلسه، با تشخیص دبیر محترم صورت می گیرد.
- ۲- سایر فعالیت ها مانند گفت و گو درباره ی شناخت قرآن و ... با تشخیص دبیر و در حد زمان ممکن و در کنار دو بخش اصلی قرائت و مفاهیم انجام می شود.

الگوی تدریس دروس قرآن در برنامه‌ی سال دوم راهنمایی

روش‌های ارزش‌یابی مستمر ^۱	مواد و تجهیزات	فعالیت‌های یادگیری	روش	مفاهیم - مهارت‌ها	اهداف	مواد هر درس
<p>۱- پرسش از قرائت آیات درس و نمره‌گذاری توسط دبیر براساس توصیه‌ها و مطالب تفصیلی که در بخش روش تدریس و ارزش‌یابی دروس آمده است.</p> <p>۲- پرسش از ترجمه‌ی عبارت‌های قرآنی قسمت «ب» انس با قرآن در خانه و نمره‌گذاری همراه با پرسش شفاهی از معنای برخی از کلمات یا ترکیبات بخش کار در کلاس</p> <p>۳- پرسش کتبی بخش مفاهیم از هر ۲ یا ۳ درس یک بار با استفاده از الگوی پیشنهادی در پیش‌گزار این کتاب</p> <p>۴- از مطالب بخش شناخت قرآن، پرسش به‌عمل نمی‌آید ولی فعالیت‌های ویژه دانش‌آموزان که مربوط به این بخش است به‌عنوان قسمتی از ۵ نمره‌ی فعالیت‌های خارج از کلاس در ارزش‌یابی مستمر محسوب می‌شود.</p>	<p>۱- نوار آموزشی مخصوص کلاس</p> <p>درس - یا - نوار آموزشی دانش‌آموزان</p> <p>۲- کتاب درسی دانش‌آموزان</p> <p>۳- استفاده از لوح‌های فشرده در صورت امکان</p>	<p>۱- تمرین روان‌خوانی آیات هر درس ابتدا بدون نوار سپس با استفاده از نوار یا قرائت دبیر</p> <p>۲- تمرین خواندن کلمات و عبارات مشکل هر درس</p> <p>۳- تمرین روان‌خوانی انفرادی درس و تصحیح توسط دبیر</p> <p>۴- تکمیل و تصحیح جدول لغات، ترکیبات، تمرین‌های چهارگزینه‌ای، الگوی قواعد توسط دانش‌آموزان با نظارت و راهنمایی دبیر</p> <p>۵- قرائت موضوعات آشنایی با برخی از موضوعات قرآنی و توضیحات مختصر دبیر با استفاده از سؤالات واگرا توسط دانش‌آموزان</p> <p>۶- بررسی تکلیف انس با قرآن در خانه</p>	<p>روش بحث در کلاس؛</p> <p>- صحبت کردن</p> <p>- سؤال کردن</p> <p>- مشارکت دادن</p> <p>- فرصت دادن</p> <p>- هدایت کردن</p> <p>- نتیجه‌گیری</p> <p>روش فعال؛</p> <p>- گفت‌وگو با خود</p> <p>- گفت‌وگو با دیگران</p> <p>(معلم، دانش‌آموزان)</p> <p>- مشاهده کردن</p> <p>- گوش دادن</p> <p>- انجام دادن</p> <p>دو روش بحث در کلاس و روش فعال در مورد مفاهیم و مهارت‌توانمان به‌کار می‌رود.</p>	<p>مفاهیم شامل:</p> <p>جدول‌ها و ترجمه‌ها</p> <p>موضوعات شناخت مهارت‌ها شامل:</p> <p>توانایی روان‌خوانی آیات</p>	<p>۱- توانایی روان‌خوانی آیات درس</p> <p>۲- توانایی ترجمه‌ی کلمات، ترکیبات و عبارات‌های بخش کار در کلاس شامل:</p> <p>ترجمه لغات</p> <p>ترجمه ترکیبات</p> <p>ترجمه عبارت‌ها</p> <p>الگوی قواعد</p> <p>ترجمه‌ی عبارت‌های قرآنی انس با قرآن در خانه</p> <p>۳- آشنایی نسبی با برخی از موضوعات در ارتباط با قرآن در مباحث شناخت</p>	<p>- روان‌خوانی آیات</p> <p>- تمرین‌های کار در کلاس (مفاهیم)</p> <p>- موضوعات شناخت قرآن</p>

۱- روش ارزش‌یابی پایانی به تفصیل در بخش مربوط آمده است.

۲- روش بحث در کلاس: روش‌ها، فنون و الگوی تدریس، ص ۱۲۷، صفوی، انتشارات سمت.

۳- روش بحث در کلاس: روش‌ها، فنون و الگوی تدریس، ص ۱۴۵، صفوی، انتشارات سمت.

روش تدریس قرائت

موضوع	روش	نقش معلم	نقش دانش آموز	فرایند آموزش
۱- روش بحث در کلاس: - صحبت کردن - سؤال کردن - مشارکت دادن - فرصت دادن - هدایت کردن - نتیجه گیری - روش فعال: ^۱ - گفت وگو با خود - گفت وگو با دیگران (معلم، دانش آموزان) - مشاهده کردن، گوش دادن	۱- هدایت و تصحیح: با توجه به مهم ترین هدف آموزش قرآن در دوره ی راهنمایی که کسب مهارت روان خوانی قرآن کریم است؛ در این بخش معلم عمدتاً نقش هدایت و تصحیح را بر عهده دارد یعنی ضمن خواندن آیات درس توسط دانش آموزان با توجه به وضعیت عمومی کلاس، معلم با توضیحات ضروری به روشی که بیان خواهد شد مشکلات دانش آموزان را برطرف ساخته و موجب ارتقای توانایی آن ها در روان خوانی قرآن کریم می شود. ۲- ارائه الگو: معلم با استفاده از نوارهای آموزشی قرائت قرآن یا خواندن زیبای آیات کتاب درسی، الگوی مناسبی را در زیبا و صحیح خوانی قرآن کریم به دانش آموزان ارائه می کند. این روش، هم موجب ارتقای توانایی دانش آموزان در قرائت قرآن می شود و هم بر تنوع و جذابیت آموزش می افزاید. ۳- یاددهنده: معلم در آموزش برخی قواعد و نکات خاص مربوط به قرائت قرآن عمدتاً نقش یاددهنده خواهد داشت.	۱- خواندن عبارات قرآنی و آیات کتاب درسی: در این بخش، دانش آموز نقش اصلی را در فرایند یادگیری برعهده دارد. دانش آموز براساس توانایی کسب کرده عبارات و آیات قرآنی را می خواند و معلم در صورت نیاز با راهنمایی لازم، زمینه ی ارتقای مهارت او را فراهم می سازد. ۲- الگوپذیری: دانش آموز با استماع قرائت زیبای آیات و هم خوانی با آن، برای زیبا و صحیح خواندن آیات تلاش می کند. ۳- فراگیری: دانش آموز در یادگیری برخی قواعد و نکات خاص مربوط به قرائت قرآن عمدتاً نقش فراگیرنده خواهد داشت.	۱- این آموزش طی فرایند زیر انجام می شود. ۱- دانش آموز عبارات و آیات را می خواند. ۲- معلم و سایر دانش آموزان به خواندن عبارات و آیات توجه می کنند. ۳- در صورت نیاز، خواندن هر دانش آموز به روش مناسب اصلاح می شود. ۴- استماع قرائت زیبای آیات و هم خوانی با آن ۵- یادگیری قواعد و برخی نکات خاص مربوط به قرائت و به کارگیری آن ها در خواندن قرآن ۶- تمرین و استمرار به منظور کسب مهارت کافی در قرائت قرآن تذکره: معلم و دانش آموز در فرایند یاددهی - یادگیری با تعامل، پیوسته به ایفای نقش های مختلف خود می پردازند.	

۱- روش بحث در کلاس: روش ها، فنون و الگوی تدریس، ص ۱۲۷، صفوی، انتشارات سمت.

۲- روش فعال در کلاس: روش ها، فنون و الگوی تدریس، ص ۱۲۵، صفوی، انتشارات سمت.

موضوع	روش	نقش معلم	نقش دانش آموز	فرایند آموزش
<p>روش بحث در کلاس : روش ها، فنون و الگوی تدریس، ص ۱۲۷، صفوی، انتشارات سمت.</p> <p>روش فعال در کلاس : روش ها، فنون و الگوی تدریس، ص ۱۴۵، صفوی، انتشارات سمت.</p> <p>توضیح: در بخش سبناخت (آشنایی با قرآن) علاوه بر روش های فوق روش توضیحی هم مورد استفاده قرار می گیرد : همان منبع فوق ص ۱۱۴.</p>	<p>روش بحث در کلاس :</p> <ul style="list-style-type: none"> - صحبت کردن - سؤال کردن - مشارکت دادن - فرصت دادن - هدایت کردن - نتیجه گیری روش فعال : - گفت و گو با خود - گفت و گو با دیگران (معلم، دانش آموزان) - مشاهده کردن و گوش دادن - انجام دادن 	<p>۱- هدایت و اصلاح: معلم با بهره گیری از دانسته های دانش آموزان و استفاده از برخی راه کارهای آشنا در زبان فارسی (سبناخت کلمات هم خانواده و...) دانش آموزان را در کشف و تشخیص معنای کلمات جدید و مورد نظر، هدایت کرده و با یافته های آن ها را تصحیح می کند.</p> <p>۲- رهبری و نظارت: معلم از ترجمه ی ترکیبات و عبارات قرآنی مورد نظر، کاملاً پرهیز می کند بلکه با رهبری و نظارت از دانش آموزان می خواهد که به صورت فردی یا گروهی ترکیبات و عبارات را معنا کرده، خود بر فعالیت آن ها نظارت می کند و در صورت نیاز راهنمایی لازم را به عمل می آورد. یا برخی نکات ساده و قواعد ضروری را یادآوری می کند.</p> <p>۳- تصحیح: معلم نقش تصحیح خواندن و ترجمه را برعهده دارد. در این نقش نیز معلم از روش هایی سود می جوید که در آن روش ها دانش آموزان نقش فعال برعهده دارند.</p> <p>۴- یاددهنده: معلم در فرایند آموزش برخی نکات خاص و ضروری در ترجمه ی ترکیبات و عبارات قرآنی نقش یاددهنده دارد.</p> <p>تذکر: معلم در فرایند آموزش باید از املا کردن ترجمه و معنای ترکیبات و عبارات قرآنی به دانش آموزان، کاملاً خودداری کند.</p>	<p>۱- کشف و تشخیص: دانش آموز با بهره گیری از دانسته های قبلی خویش، با کارگیری برخی راه کارهای آشنا در زبان فارسی (سبناخت کلمات هم خانواده و...) معنای کلمات جدید و مورد نظر در هر درس را تشخیص می دهد.</p> <p>۲- معنا کردن ترکیبات قرآنی: دانش آموز به کمک معنای کلمات آموخته شده، ترکیبات قرآنی را به صورت تحت اللفظی ترجمه می کند.</p> <p>۳- معنا کردن عبارات و کلمات و آیات ساده ی قرآنی: دانش آموز به کمک معنای کلمات و ترکیبات، عبارات و آیات مورد نظر را به صورت تحت اللفظی معنا می کند.</p> <p>۴- تصحیح: معنای ترکیبات و عبارات ضمن گفت و گوی دانش آموزان و هدایت و رهبری معلم، تکمیل و تصحیح می شود.</p> <p>۵- دقت در صحت قرآنت: دانش آموز می آموزد که همیشه قبل از معنا کردن ترکیبات و عبارات قرآنی، در صحیح خواندن آن ها دقت کافی به عمل آورد.</p> <p>۶- فرآگیری: دانش آموز در فرایند یادگیری با برخی نکات خاص و ضروری در ترجمه ی عبارات قرآنی آشنا شده و با تکرار و تمرین آن ها را به تدریج به کار می برد.</p>	<p>این آموزش طی فرایند زیر انجام می شود.</p> <p>۱- دانش آموز معنای کلمات مورد نظر را تشخیص داده و می نویسد.</p> <p>۲- ترکیبات و عبارات قرآنی را به صورت تحت اللفظی معنا می کند.</p> <p>۳- قرآنت و معنای ترکیبات و عبارات قرآنی با شرکت فعال دانش آموزان و هدایت معلم تصحیح و تکمیل می شود.</p> <p>۴- تمرین و استمرار مراحل فوق به منظور کسب مهارت مورد نظر در معنا کردن ترکیبات و عبارات قرآنی</p> <p>تذکر: معلم و دانش آموز در فرایند یاددهی - یادگیری با تعامل، پیوسته به ایفای نقش های مختلف خود می پردازند.</p>

درس اول

آیات ۱۸ تا ۲۲ سوره ی نحر را از ترکیب کلمه و با آن بخوانید و کلمات را ستان بحد.

اَمْوَاکُمْ مِمَّنْ یَنْقُطُونَ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

۱- مَا آتٰهَا الَّذِیْنَ یَنْشَوْنَ اللّٰهَ

۲- وَ یَنْقُطُونَ نَفْسٌ مَّا فَتَنَتْ لِحْمٌ

۳- وَ اللّٰهُ الْعَلِیْمُ

۴- وَ لَآ یُکُونُوْنَ قَائِلِیْنَ نَسُوْا اللّٰهَ

۵- فَانْسَأْمُ الْعُنْتُمْ

۶- اَوْ لَیْسَ لَکُمْ الْعٰقِبَةُ

۱- لَا یَسْتَوِیْ اَنْصَحَاتُ النَّارِ وَ اَنْصَحَاتُ الْجَنَّةِ

۲- اَنْصَحَاتُ الْجَنَّةِ هُمُ الْعٰقِبُونَ

۳- لَوْ اَنْزَلْنَا هٰذَا الْقُرْآنَ عَلٰی جَبَلٍ

۴- لَآ لَمُرَاتِیْهِمْ حَاطِبًا تُثَمِّرُهُمَا بِنِ عَشِیْبَةِ اللّٰهِ

۵- وَ یَلِکَ الْاَنْعَاقُ لِنَفْسِیْهِمَا لِلنَّاسِ

۶- لَعَلَّهُمْ یَتَفَكَّرُونَ

۷- هُوَ اللّٰهُ الَّذِیْ لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ

۸- عَالِمُ الْغُیْبِ وَ الشَّهَادَةِ

۹- هُوَ الرَّحْمٰنُ الرَّحِیْمُ

۱۰- هُوَ اللّٰهُ الَّذِیْ لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ

۱۱- التَّوْحِیْدُ الْعَلَوِیُّ

۱۲- السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ

درس اول

آیات ۱۸ تا ۲۲ سوره ی نحر را از ترکیب کلمه و با آن بخوانید و کلمات را ستان بحد.

اَمْوَاکُمْ مِمَّنْ یَنْقُطُونَ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

۱- مَا آتٰهَا الَّذِیْنَ یَنْشَوْنَ اللّٰهَ

۲- وَ یَنْقُطُونَ نَفْسٌ مَّا فَتَنَتْ لِحْمٌ

۳- وَ اللّٰهُ الْعَلِیْمُ

۴- وَ لَآ یُکُونُوْنَ قَائِلِیْنَ نَسُوْا اللّٰهَ

۵- فَانْسَأْمُ الْعُنْتُمْ

۶- اَوْ لَیْسَ لَکُمْ الْعٰقِبَةُ

روش تدریس و تمرین قرائت

تدریس و تمرین این درس بر اساس روش کلی به ترتیب زیر اجرا می شود.

۱- **پیش قرائت گروهی آیات درس:** هر دانش آموز آیات درس را برای هم گروهی های خود

می خواند و به کمک آن ها اشکالاتش را رفع می کند (حدود ۵ دقیقه).

۲- **تمرین کردن با نوار آیات درس:** یعنی گوش دادن و جمع خوانی با نوار، رفع اشکالات

جمعی و دادن تذکرات لازم در حین تمرین با نوار (حدود ۱۰ دقیقه).

۳- **بازخوانی ترکیب های دشوار همراه با نوار:** زیرا این ترکیب ها در آیات درس، خط

کشیده شده است (حدود ۵ دقیقه).

۴- **فردخوانی هر دانش آموز به میزان یک تا دو سطر (یک سطر بلند یا مشکل یا دو سطر کوتاه**

یا آسان) و رفع اشکالات، تصحیح اشتباهات و دادن تذکرات لازم به هر دانش آموز (حدود ۲۰ دقیقه).

۵- **پاسخ دادن به سؤالات احتمالی دانش آموزان درباره ی قرائت آیات درس.**

شیوهی رفع اشکالات

اشکالات و اشتباهات قرائت دانش‌آموزان براساس روش کلی به ترتیب زیر اصلاح می‌شود.

۱- سؤال کردن درباره‌ی کلمه و علامت مورد اشتباه برای توجه دادن به قرائت و نوشتار آن، یا مقایسه‌ی حالت اشتباه با حالت صحیح به صورت سؤال کردن (کدام درست است؟ حالت اول ... یا حالت دوم ...)؛ مثلاً اگر کلمه‌ی «مُتَّصِدِّعًا» بدون تشدید خوانده شود، این مورد را به چند صورت می‌توانیم سؤال کنیم: آیا دال در این کلمه تشدید دارد؟ در نوار با تشدید خوانده شده است یا بدون تشدید؟ «مُتَّصِدِّعًا» درست است یا «مُتَّصِدِّعًا»؟

نکته‌ی مهم این است که دبیر محترم، حالت صحیح را نخواند بلکه با راهنمایی‌های او، دانش‌آموزان خود، این حالت را کشف کنند.

۲- جمله یا کلمه‌ای که اشتباه خوانده شده است، ابتدا توسط جمع، سپس توسط افراد داوطلب یا توانا در قرائت و آنگاه به وسیله‌ی فردی که اشتباه خوانده است، تکرار شود.

۳- در مواردی که خواندن کلمه یا جمله‌ی مدّ نظر، دشوار است، دانش‌آموزان ابتدا آن را به صورت بخش‌بخش و سپس، به‌طور شمرده و یک‌جا تکرار می‌کنند.

۴- در مواردی که اشتباه، با سؤال، مقایسه‌ی غلط با صحیح، بخش‌خوانی و ... اصلاح نمی‌شود، کلمه یا ترکیبی که اشتباه خوانده شده است، روی تابلو نوشته شود؛ آنگاه، با اشاره‌ی فنی معلم به بخش‌ها (به‌صورت ثابت یا متحرک)، دانش‌آموزان آن را به‌صورت بخش‌بخش بخوانند و سپس، به‌طور شمرده و یک‌جا تکرار کنند.

تکلیف قرائت

- ۱- قرائت آیات درس برای هم‌گروهی و اعضای خانواده برای کسب مهارت و رفع اشکالات.
- ۲- تمرین کردن با نوار قرائت آیات درس در صورت امکان، برای کسب مهارت بیش‌تر و آمادگی برای پاسخ دادن و خواندن صحیح و زیبا.
- ۳- همکاری دانش‌آموزان قوی با افراد ضعیف در قرائت.
- ۴- حفظ آیات درس و فعالیت‌های قرآنی فوق‌العاده در صورت علاقه‌مند بودن.

ارزش‌یابی قرائت

- ۱- در جلسه‌ی بعد، در زمان مقرر برای ارزش‌یابی قرائت (حدود ۳۰ دقیقه) هر دانش‌آموز ۳ تا ۴ سطر از آیات درس را بخواند. برای سهولت در کار نمره‌ی ارزش‌یابی مستمر و تدریجی قرائت از ۲۰ ثبت می‌شود.
- ۲- برای هر اشتباه روخوانی، یک امتیاز از ۲۰ نمره کسر می‌شود ولی اگر دانش‌آموز قبل از تذکر معلم، اشتباهش را اصلاح کند، امتیازی کسر نمی‌شود.
- ۳- دانش‌آموزی که آیات درس را با صوت زیبا و شبیه نوار بخواند یا در تقویت افراد هم‌گروهی خود به‌طور مؤثر تلاش کند، برای هر مورد تا ۲ امتیاز تشویقی می‌تواند بگیرد و در صورت امکان، جایزه‌ی مناسبی به او اهدا می‌شود.

برای مطالعه دبیران

تذکرات خاص درس

- ۱- تأکید بر بیان کامل حروف مشدد به‌ویژه تشدیدهای متوالی و مواردی که در اثر ادغام پیش می‌آید و اتصال حرکت قبل از حروف ناخوانا به ساکن یا تشدید در ترکیب‌های قَدَمَتْ، كَالَّذِينَ نَسُوا اللَّهَ، مُتَّصِدِّعًا، الْمَصَّوْرُ، فِي السَّمَاوَاتِ.
- ۲- توجه به ناخوانا بودن واو در کلمه‌ی «أَوْلَيْتُكَ» و یاء زیر همزه در کلمه‌ی «الْبَارِئُ».
- ۳- تأکید بر کشیده خواندن واو کوچک در کلمه‌ی «لَرَأَيْتَهُ».
- ۴- توجه به حالت وقف بر ترکیب‌های «وَأَصْحَابُ الْجَنَّةِ، إِلَّا هُوَ، وَ الشَّهَادَةِ».

۵- در صورتی که دانش‌آموزان درباره‌ی عدم تطابق قرائت نوار با نوشتار قرآن در موارد ادغام، اخفاء و اقلاب سؤال کنند، پاسخ دبیر به همه‌ی این موارد، یک قاعده‌ی ساده‌ی کلی است: «در این موارد برای زیبایی قرائت، نون ساکن یا توین در حرف بعدش خوانده می‌شود؛ مانند قرائت نوار.» از این رو، به بیان قواعد و اصطلاحات تجویدی مانند: احکام ادغام، اخفاء و ... نیازی نیست. دبیر محترم نباید به شرح و بسط این موارد بپردازد؛ زیرا این کار نه تنها ضرورتی ندارد بلکه مزاحم طرح مطالب لازم درس می‌شود. مواردی که در این درس ممکن است برای دانش‌آموزان مورد سؤال باشد یا حروف مشدد به وجود آورد، عبارت‌اند از:

خواندن «ن» در «ظ» در ترکیب: **وَلْتَنْظُرْ**؛

خواندن «ئ» در «م و ب» در ترکیب‌های: **نَفْسُ مَا، حَبِيرٌ بِمَا**؛

خواندن «ن» در «س، ف، ز» در ترکیب‌های: **فَأَنْسَاهُمْ أَنْفُسَهُمْ، أَنْزَلْنَا**؛

خواندن «ئ» در «م» در ترکیب‌های: **خَاشِعًا مُتَصَدِّعًا مِنْ**.

۶- توجه دادن به تلفظ صحیح حروف خاص عربی، البته بدون بیان مخارج و صفات حروف به روش متداول کلاس‌های تجوید - که بیش‌تر شیوه‌ای نظری و غیرکاربردی است - بلکه به پیروی از قرائت نوار که شیوه‌ای عملی و آسان است.

جدول ۱ (کلمات)

کار در کلاس

تمرین اول - جدول زیر را با استفاده از کلمات داده شده کامل کنید. و سعی کنید معنای کلمات را به خاطر بسپارید.

صوابی نیست ، نام‌ها ، تقوایسته کنید ، رستگاران ، بهتر ، اندیشه می‌کنند

کلمه	معنا	کلمه	معنا
۷ نظمت	می‌زنم	۱ الفوا	
۸ لعل	علیه به اید آن که	۲ لا پیشگوی	
۹ تشنگان	فکر می‌کنند...	۳ انسحاب	اعل
۱۰ آسمان	جمع اسم...	۴ فایزون	
۱۱ غمش	... ناکوترین	۵ لو	اگر
۱۲ خالص	الفانده فزون	۶ زینت	معنی می‌دهی

این جدول نیز مانند جدول‌های مشابه در کلاس اول تنظیم شده است و به همان صورت تدریس می‌شود. برای تکمیل جدول، از شناخت کلمه‌های هم خانواده، آشنایی قبلی دانش‌آموزان با خود کلمه یا هم خانواده‌ی آن و ... می‌توان استفاده کرد. از جمله در مواردی که برای هر کلمه دو معنا در نظر گرفته شده و یکی از آن‌ها در جدول ذکر شده است، می‌توانیم از تشابه دو معنا برای پیدا کردن معنای دوم استفاده کنیم. همچنین، در سال جدید دانش‌آموزان در درس عربی با صیغه‌های فعل ماضی و مضارع آشنا می‌شوند و می‌توانند معنای برخی صیغه‌های یک فعل را براساس صیغه‌ی دیگر آن فعل تشخیص دهند و سرانجام به عنوان آخرین راه، می‌توانند معنای لغت را از جدول آخر کتاب به دست آورند.

همان‌گونه که در بخش کلیات کتاب اول آمده و در درس‌های آن کتاب نیز اشاره شده است دانش‌آموزان ابتدا معنای کلمات را حدس می‌زنند؛ آن‌گاه آن‌ها را از مجموعه‌ی بالای جدول پیدا می‌کنند و در محل خود می‌نویسند و به این ترتیب، جدول را تکمیل می‌کنند. در مرحله‌ی بعد با رهبری شما و دقت سایر دانش‌آموزان، تصحیح جدول انجام می‌شود. در مرحله‌ی سوم، با چند بار پرسش و تکرار به صورت‌های مختلف دسته‌جمعی و فردی، معنای کلمه‌های جدول به‌طور نسبی در ذهن دانش‌آموزان تثبیت می‌شود.

در این قسمت، نکته‌هایی درباره‌ی کلمه‌های خاص این جدول ارائه می‌شود. توجه داشته باشید که گاه بیان نکته‌های اضافی نه تنها ضرورتی ندارد بلکه برای آموزش بی‌فایده و مضر است.

۱- اتقوا: این کلمه از فعل «وقی یقی، وقایة» است. وقایه به معنای حفظ کردن چیزی است

دانستنی‌های قبلی خود، ترکیب‌ها را به شکل تحت‌اللفظی معنا کنند. در این هنگام با گردش در کلاس بر فعالیت دانش‌آموزان نظارت داشته باشید و در صورت نیاز، آن‌ها را راهنمایی کنید.

مرحله‌ی دوم که مرحله‌ی تصحیح جدول است، پس از گذشت چند دقیقه، زمانی که بیش‌تر دانش‌آموزان، ترکیب‌ها را معنا کردند، آغاز می‌شود. از یکی از دانش‌آموزان بخواهید، ترکیب اول را بخواند (به دانش‌آموزان پیام‌باز که همیشه در خواندن عبارت‌های قرآنی دقت کنند و اگر اشتباه خواندند، اشتباه خود را تصحیح کنند)؛ آن‌گاه همان دانش‌آموز ترجمه‌ی عبارت را که قبلاً نوشته است، بخواند در صورت نیاز، ترجمه، به شیوه‌هایی که در بخش کلیات گفته شده است، تصحیح می‌شود. به این ترتیب، همه‌ی ترکیب‌ها و ترجمه‌ی آن‌ها توسط دانش‌آموزان یکی یکی خوانده و تصحیح می‌شود. توجه داشته باشید که هیچ‌گاه، ترجمه‌ی صحیح را نباید به دانش‌آموزان دیکته کرد.

برخی نکات که دانستن آن‌ها در ترجمه‌ی ترکیب‌های این جدول برای دبیران محترم مفید است، به شرح زیر است*^۱. البته گفتن این مطالب به دانش‌آموزان توصیه نمی‌شود؛ مگر در صورت لزوم و با تشخیص معلم.

۱- اِتَّقُوا اللَّهَ: تقوای خدا را پیشه کنید. ممکن است دانش‌آموزان معنا کنند: «تقوا پیشه کنید خدا». ضمن آن که این معنا را از آن‌ها قبول می‌کنیم، توضیح می‌دهیم که گاهی برای روشن شدن معنا، لازم است برخی کلمات را در ترجمه پس و پیش کنیم. همیشه این توضیحات را با پرسش از خود دانش‌آموزان آغاز می‌کنیم. از آن‌ها می‌پرسیم: بچه‌ها، «تقوا پیشه کنید خدا» یعنی چه؟ برخی سؤال‌ها ساده‌ترند و به راحتی می‌توان به آن‌ها پاسخ گفت اما بعضی چندان آسان نیستند. به هر حال، با چند بار پرسش و پاسخ و راهنمایی و دادن توضیحات کوتاه و ضروری، به این جا می‌رسیم که عبارت داده شده به معنای «تقوای خدا را پیشه کنید» است. چون در این ترکیب، «اللَّهُ»، مفعول است، در ترجمه، پس از آن علامت «را» به کار می‌رود و نیز با اضافه شدن «تقوا» به «خدا» ترجمه، روان و روشن می‌شود. در پاورقی این جدول، درباره‌ی تقوای الهی توضیحی داده شده است. این توضیح، در واقع تعریفی ساده، کاربردی و قابل فهم برای دانش‌آموزان است.

۲- بِمَا تَعْمَلُونَ: به آنچه عمل می‌کنید (انجام می‌دهید). همان‌طور که می‌دانید، کلمه‌ی «ما» چند معنا دارد. گاهی جمله یا فعل پس از خود را منفی می‌کند و گاهی نیز به معنای «آنچه» است. دانش‌آموزان در درس قرآن سال قبل با معنای «ما»ی نافی آشنا نشده‌اند. البته ممکن است در درس

* توجه داشته باشید که همه‌ی ترکیب‌های جدول به توضیح نیاز ندارند. برای ترکیب‌هایی که به راحتی معنا می‌شوند و نکته‌ی خاصی ندارند، توضیحی نیز ارائه نشده است.

عربی «ما» به این معنا به کار رفته باشد و برخی از دانش‌آموزان درباره‌ی این که «ما» به کدام یک از دو معناست، تردید داشته باشند. توجه داشته باشید که هرگاه «ما» پس از حروف جرّ مثل «بِ، فِ، مِنْ و ...» بیاید، به معنای «آنچه» خواهد بود. به هر حال، در صورت نیاز می‌گوییم که این «ما» به معنای «آنچه» است. توجه دانش‌آموزان را جلب کنید که دو فعل «تَعْمَلُونَ» از ریشه‌ی «عمل» و «تَعْلَمُونَ» از ریشه‌ی «علم» را جابه‌جا معنا نکنند. در این جا، جلب توجه دانش‌آموزان به کلمه‌های هم‌خانواده و ریشه‌ی آن‌ها مفید است. همچنین، تأکید کنید که معنای این کلمه «انجام می‌دهید» است نه «انجام می‌دهند». آنچه در این جا اهمیت دارد، توجه به تفاوت این دو معنا در فارسی است و بیان یا توضیح این مطلب که یکی از این دو صیغه، مخاطب و دیگری غایب است، ضرورتی ندارد. چه بسا دانش‌آموزان در درس عربی هنوز فعل مضارع و صیغه‌های آن را نخوانده باشند. از این رو، توضیح لازم نیست؛ فقط باید تفاوت دو معنا را بدانند و نیز توجه داشته باشند که «تَعْمَلُونَ» به معنای «انجام می‌دهید» است.

۳- أَصْحَابُ الْجَنَّةِ: اهل بهشت. همان‌طور که می‌دانید، «اصحاب» به معنای «یاران» نیز هست؛ مثلاً اصحاب پیامبر، یعنی یاران آن حضرت. اما همان‌طور که در جدول کلمه‌ها معنا شده است، بهتر است در این جا «اصحاب» را «اهل» معنا کنیم تا در این ترکیب یا ترکیب‌های مشابه، به صورت «اهل بهشت» یا «اهل دوزخ» معنا شود. گاهی نیز ممکن است دو ترکیب «اصحابُ الْجَنَّةِ» و «اصحابُ النَّارِ» به صورت «بهشتیان» و «دوزخیان» معنا شوند که البته صحیح است و ترجمه‌ای ادبی و زیباست. با توجه به تأکید بر ترجمه‌ی تحت‌اللفظی، «اهل بهشت» از نظر یادگیری و تثبیت معنا در ذهن دانش‌آموزان، بهتر است.

۴- هُمُ الْفَائِزُونَ: آن‌ها رستگاران‌اند. ممکن است دانش‌آموزان معنا کنند «آن‌ها رستگاران»؛ از آن‌ها می‌پذیریم ولی توضیح می‌دهیم که در این جا آوردن فعل مناسب (اند یا هستند) بهتر است. اگر دانش‌آموزان در به کار بردن فعل‌های ربط مشکل داشته باشند، مناسب است به روشی که در درس اول کتاب اول توضیح داده شده است، این موضوع ساده را برای آن‌ها توضیح دهید تا به تدریج، نحوه‌ی به کار بردن این‌گونه افعال را بیاموزند.

۵- لَرَأَيْتَهُ: قطعاً دیدی (می‌دید) آن را. برای کمک به دانش‌آموزان، شاید لازم باشد این ترکیب به صورت «لَ + رَأَيْتَ + ه» روی تابلو نوشته شود. فعل «رَأَيْتَ» در جدول کلمات این درس معنا شده است. دانش‌آموزان با معنای دو کلمه‌ی دیگر نیز آشنایی دارند ولی توجه دادن به معنای کلمه‌ی «لَ» که حرف تأکید و به معنای «قطعاً» است، بسیار ضروری است. بسیاری از دانش‌آموزان معنای دو کلمه‌ی «لَ» و «لِ» را اشتباه می‌کنند؛ به خصوص که کلمه‌ی «لِ» به معنای «برای» در

اتصال به ضمایر به صورت «لَ» به کار می‌رود (لَهُ، لَهُمْ، لَهَا، لَكَ، لَكُمْ، لَنَا). هر زمان که تشخیص دادید، این موضوع را برای آن‌ها بیان و تکرار کنید تا هم از تفاوت معنای دو کلمه‌ی «لَ» و «لِ» به خوبی آگاه شوند و هم بیاموزند که «لَ» وقتی بر سر ضمایر درمی‌آید، به معنای «برای» است. کلمه‌ی «ه» که به صورت‌های مختلف «ه، هِ، هِ، هِ، هِ» به کار می‌رود نیز نیازمند عطف توجه است. به دانش‌آموزان بگویید که این کلمه، بیش‌تر به معنای «او» و گاهی نیز به معنای «آن» است و حرکت‌های چهارگانه‌ی آن فقط صدای این کلمه است و در تغییر معنا نقشی ندارد.

۶- لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ: برای گروهی که اندیشه (فکر) می‌کنند. تأکید کنید که «يَتَفَكَّرُونَ» به معنای «فکر کردند یا فکر می‌کنند» نیست بلکه فقط به معنای «فکر می‌کنند» است. نکته‌ی مهمی که باید به دانش‌آموزان گفت این است که در چنین ترکیب‌هایی برای روشن شدن معنا، پس از «قَوْم» که به صورت قومی یا گروهی معنا می‌شود، کلمه‌ی «که» به کار می‌رود. معمولاً اگر پس از یک اسم نکره (قوم) فعلی به کار رود، این ترکیب به صورتی که گفته شد معنا می‌شود؛ مانند: جَنَاتٍ تَجْرِي ... : بهشت‌هایی که جاری است در زیر آن‌ها رودهایی.

۷- لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ: شاید آن‌ها فکر کنند. ممکن است دانش‌آموزان معنا کنند («شاید آن‌ها فکر می‌کنند»). این معنا نیز صحیح تلقی می‌شود؛ ولی توضیح می‌دهیم که فعل مضارع در فارسی به دو صورت به کار می‌رود؛ مثلاً گاهی می‌گوییم: «فکر می‌کنند» و گاهی گفته می‌شود «تا فکر کنند». همان‌طور که می‌دانید، فعل اول مضارع اخباری و فعل دوم مضارع التزامی است. بیان این دو اصطلاح، به‌ویژه اگر دانش‌آموزان در درس فارسی با آن‌ها آشنا نشده باشند، ضرورتی ندارد بلکه همان‌طور که در پاورقی کتاب درسی قرآن آمده است، با ذکر مثال‌هایی برای آن‌ها توضیح می‌دهیم که چگونه با توجه به سایر اجزای جمله، ممکن است فعل مضارع به دو گونه معنا شود. دانش‌آموزان را مطمئن کنید که هر چند خوب است همیشه شکل صحیح را بنویسند ولی در این گونه موارد، هر یک از دو صورت معنا قابل قبول است.

۸- الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى: اسم‌ها (نام‌ها)ی بهتر. همان‌طور که در جدول معنای کلمات ملاحظه می‌کنید، «حُسْنَى» به دو صورت «بهتر» و «نیکوترین» معنا شده است. از این رو، این ترکیب یا «نام‌های بهتر» معنا می‌شود یا «نیکوترین نام‌ها». اگر «حُسْنَى» «نیکوترین» معنا شود، در ترجمه، تقدم و تأخر پیش می‌آید.

تمرین سوم - ترجمه‌ی صحیح هر عبارت را علامت بزنید.

۱. **وَ لِلّٰهِ الْاَنۡسَامُ! الْعَسَنَتِی**

الف - و بهترین نام‌ها برای اوست.

ب - و بهترین نام‌ها برای خداست.

۲. **اِنَّ فِیۡ ذٰلِکَ لَاۤ اٰیٰتٍ لِّقَوْمٍ یَّتَفَكَّرُوۡنَ**

الف - قطعاً در آن نشانه‌های است برای گروهی که اندیشه می‌کنند.

ب - قطعاً در آن نشانه‌های است برای گروهی که اندیشه کرده‌اند.

۳. **وَ اتَّقُوا اللّٰهَ الَّذِیۡ اَنْتُمْ بِهٖ مُّشْرِكُوۡنَ**

الف - و تقوای خدا را بپوشه کنید که شما به او مؤمن هستید.

ب - و تقوای خدا را بپوشه کنید تا به او ایمان آورید.

۴. **وَ یَتَفَكَّرُوۡنَ فِیۡ غَلَقِ السَّمٰوٰتِ وَ الْاَرْضِ**

الف - و در آفرینش آسمان‌ها و زمین اندیشه کنید.

ب - و در آفرینش آسمان‌ها و زمین اندیشه می‌کنند.

۵. **حُلِّیۡتُمۡوِیۡ الْاَلْبٰیۡنَیۡنِ یٰۤاَسۡمٰوٰتِیۡنِ وَ الْاَرْضِ لَا یَعۡلَمُوۡنَ**

الف - آیا مسألی هستند که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند!

ب - آیا مسألی هستند که می‌دانند و کسانی که عمل نمی‌کنند!

* کللی عقل بطور بازگذاشته با سایر اعضای صله به صورت جمع عمل می‌شود.

جدول ۳ (تشخیص ترجمه صحیح)

در مورد این نوع تمرین، انگیزه‌ی تنظیم و فایده‌ی آموزشی و روش کار آن در کلاس، در بخش کلیات و نیز در راهنمای تدریس کلاس اول توضیحاتی آمده است. خلاصه آن که، این تمرین ضمن ساده و سهل بودن، برای دانش‌آموزان شیرین و خوشایند است. در عین حال، کلمه‌ها و ترکیب‌ها تکرار و معنای آن‌ها تثبیت می‌گردد و ترجمه‌ی تحت‌اللفظی و صحیح و چگونگی معنا کردن برخی عبارت‌های دشوار و پیچیده‌تر به‌طور ضمنی آموزش داده می‌شود.

۱- بهترین نام‌ها برای خداست. درباره‌ی این که نام چیست و مقصود از اسم‌های خدای متعال کدام است، بحث‌های مفصلی شده است. آن‌چه برای دانش‌آموزان قابل توضیح به نظر می‌رسد، این است که نام‌ها نشان از صاحب نام دارند و از آن‌جا که همه‌ی خوبی‌ها از خداست، پس همه‌ی صفات خوب مربوط به خدا و در اصل برای اوست؛ مثل عَلِیم، حَکِیم، رَحِیم، غَفُور و ...

۲- قطعاً در آن نشانه‌هایی... این آیه بیان می‌کند که دریافت برخی از نشانه‌ها و آیات به تفکر بیش‌تری نیاز دارد و حتی فهم آن، فقط مخصوص انسان‌های متفکر است.

تمرین چهارم - برای هر یک از کلمات زیر چهار کلمه هم خانواده بنویسید و ریشه‌ی آن‌ها را پیدا کنید.

کلمه	هم‌خانواده‌ها	ریشه (حروف اصلی)
جدید	حمید، محمود، أحمد، مجدّد	ج - م - د
تجمع		.
طنبر		.
احسان		.
قدر		.

جدول ۴ (کلمات هم خانواده)

در این تمرین، دانش‌آموزان با کلمه‌های هم‌خانواده بیشتر آشنا می‌شوند. این جدول یادآوری تمرین کلمه‌های هم‌خانواده در سال قبل است. آشنایی با کلمه‌های هم‌خانواده در شناسایی کلمات جدید و معنای آن‌ها و افزایش گنجینه‌ی لغات دانش‌آموزان بسیار مؤثر است و به تدریج دریافت معنای دقیق‌تر کلمه‌ها را آسان می‌کند؛ مثلاً معنای قادر، قدرت، مقدور و ... بدین ترتیب دانش‌آموزان بدون این که بخواهند با اصطلاحات اسم فاعل، مصدر، اسم مفعول و ... آشنا شوند تا حدودی با لغات برگرفته شده از یک ریشه و معنای آن‌ها آشنا می‌شوند.

خوب است دبیر محترم علاوه بر آن‌چه از دانش‌آموزان برای تکمیل جدول خواسته شده است، تعداد بیشتری از کلمات هم‌خانواده‌ی جدول را به یاد داشته باشد تا در صورت ضرورت از آن استفاده کند.

- مثلاً از جمع: جامع، مجموع، جمیع، تجمّع، جماعت، جامعه، مجامع و ...
- از علیم: علم، عالم، علماء، معلوم، علوم، عَلَام، عَلَامه، معلم، تعلیم و ...
- از احسان: حَسَن، أَحْسَن، مُحْسِن، حُسْن، حَسَنَات، تَحْسِين، مُحَسِّنَات و ...
- از قدیر: قادر، مقدور، قدرت، مقادیر، مُقَدَّر، تقدیر، اقتدار و ...

آداب تلاوت قرآن

آداب باطنی تلاوت قرآن کریم

- ۱- با نیت دفره الی الله و کسب رضای خدا قرآن می‌خوانیم.
- ۲- محض می‌کنیم هنگام قرائت به معنای آیات نیز توجه کنیم.
- ۳- در مطالبی سخنان خدا شگفت و خاضع می‌باشیم.
- ۴- محض می‌کنیم در معنای آیات قرآن اندیشه و تدبر کنیم.
- ۵- به هنگام تلاوت قلب ما مشغول به خدا و آیات او باشد.
- ۶- با خواندن آیاتی که مؤمنین را به بهشت، پستلرت می‌دهد نسبت به اسعاجم کارهای خوبه و پیروی از دستورات الهی، توجه بیشتری پیدا می‌کنیم.
- ۷- با خواندن آیاتی که در باره عذاب الهی هشدار داده است نسبت به دوری از گناهان توجه بیشتری پیدا می‌کنیم.

حافظ گل قرآن کریم و قاری بین المللی، استاد کریم منصور، نثر اول مسابقات جهانی رتبه قرآن و قاری آیات کشیدنی آموز من قرآن عود، استانی

۱۱

شناخت

آداب تلاوت قرآن

برای خواندن قرآن باید آدابی را رعایت کنیم تا از خواندن قرآن بیشترین بهره را ببریم. به برخی از این آداب توجه کنید.

آداب ظاهری تلاوت قرآن

- ۱- وضو می‌گیریم.
- ۲- هنگام قرائت، در مطالبی قرآن مؤدب می‌نشینیم.
- ۳- در صورت امکان هنگام تلاوت قرآن بسوی قبله می‌نشینیم.
- ۴- در شروع تلاوت با عبارت «بسم الله الرحمن الرحیم» از سر سلطان به خدا بنده بریم و با گفتن «بسم الله الرحمن الرحیم» قرائت را آغاز می‌کنیم.
- ۵- بهتر است قرآن را قدری بلند بخوانیم.
- ۶- محض می‌کنیم قرآن را با صوت زیبا بخوانیم.
- ۷- محض می‌کنیم قرآن را با تزیین و تفسیر بخوانیم.

۱۰

اهداف

- ۱- آشنا کردن دانش‌آموزان با برخی از آداب ظاهری و باطنی تلاوت قرآن
- ۲- علاقه‌مند کردن آن‌ها به رعایت آداب تلاوت قرآن
- ۳- برانگیختن آنان به رعایت برخی آداب تلاوت قرآن
- ۴- آشنایی با استاد کریم منصور قاری آیات کتاب درسی قرآن دوره ۱ راهنمایی.

روش تدریس

- ۱- قرائت متن درس توسط یکی از دانش آموزان
- ۲- توضیحات معلم درباره‌ی اصطلاحات و عبارات‌ها
- ۳- تمرین عملی درباره‌ی بندهای اول و چهارم آداب ظاهری، در صورت نیاز
- ۴- تأکید بیش‌تر بر آداب باطنی تلاوت قرآن.

نمونه سؤالات برای گفت‌وگوی بیش‌تر دانش آموزان

- ۱- چرا باید هنگام تلاوت قرآن، آداب تلاوت را رعایت کنیم؟
- ۲- آیا هنگام خواندن سایر کتاب‌ها نیز باید آدابی را رعایت کرد؟ این آداب کدام‌اند؟
- ۳- در احترام به قرآن و نگهداری آن به چه نکاتی باید توجه داشته باشیم؟

تصاویر درس

- ۱- تصویر صفحه‌ی ۹، مربوط به گل و مرغ، جلد قرآن کریم
- ۲- تصویر صفحه‌ی ۱۰، در بالای عکس، آیات اول سوره‌ی شعرا؛ صفحه‌ی سمت راست قرآن، آیات ۲۷۰ تا ۲۷۵ سوره‌ی بقره؛ صفحه‌ی سمت چپ آن؛ آخر سوره‌ی کهف و اوایل سوره‌ی مریم.

منابع برای کلیه‌ی درس

- دبیران محترم برای کسب اطلاعات بیش‌تر درباره‌ی مباحث شناخت علاوه بر منابعی که در هر قسمت به طور خاص مشخص شده است، به منابع زیر نیز می‌توانند مراجعه کنند.
- ۱- تفسیر نمونه، ۲- تفسیر نور، ۳- مجله‌ی گلستان قرآن، ۴- مجله‌ی بشارت.

الف - آیات درس را وای اعضای خانواده‌ی خود چند بار با دقت بخوانید.

ب - آیات و عبارات قرآنی زیر را ترجمه کنید.
 ۱. يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ

۲. وَ اتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ

۳. لَا تَسْتَوِى أَسْحَابُ السَّمَاوَاتِ وَأَسْحَابُ الْأَرْضِ

۴. أَسْحَابُ السَّمَاوَاتِ هُمْ الْبَارِعُونَ

۵. لَوْ أَنزَلْنَا هَذَا الْقُرْآنَ عَلَى جَبَلٍ

۶. لَرَأَيْتَهُ خَائِعًا مُتَصَدِّعًا مِّنْ غَسَبِ اللَّهِ

۷. وَ تِلْكَ الْأَمْثَالُ لِنُظَرِ بِهَا لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ

۱. اگر در آخر کلمه‌ها، تون می‌تواند معصوماً در ترجمه به آن همه اضافه می‌کنیم مانند علی، د کوم
 ۲. معصوماً از هر کلمه‌ها، نکات که بود

روش بررسی تکلیف انس با قرآن در خانه (قسمت ب)

همان‌طور که در بخش کلیات گفته شد، این قسمت تکلیف خانه است. در پایان تدریس بخش مفاهیم (کار در کلاس)، تأکید می‌کنیم که این تکلیف باید برای جلسه‌ی آینده انجام شود.

قسمت «الف» مربوط به پرسش و ارزش‌یابی بخش قرائت و قسمت «ب» مربوط به پرسش و ارزش‌یابی بخش مفاهیم است. همان‌طور که در بخش کلیات بیان شد، نتیجه‌ی یادگیری درس در تکلیف انس با قرآن در خانه آمده است؛ به نحوی که اگر بخش کار در کلاس به روش بیان شده، در کلاس انجام شود، بیش‌تر دانش‌آموزان تقریباً هیچ مشکلی در حل این بخش نخواهند داشت. این تکلیف به بهترین شکل، یادگیری دانش‌آموزان را ثبات و عمق می‌بخشد و همچنین، ترجمه‌ی عبارت‌های بلندتر موجب احساس موفقیت و کام‌یابی بیش‌تر می‌شود.

پرسش از قسمت «ب» این تکلیف را می‌توان به شیوه‌های متنوعی انجام داد. چنین به نظر می‌رسد که یکی از ساده‌ترین و طبیعی‌ترین راه‌ها این است که از یک دانش‌آموز بخواهیم مثلاً جمله‌ی اول را همراه با معنای آن که قبلاً نوشته است، بخواند. این کار ادامه می‌یابد تا همه‌ی عبارت‌ها معنا

شود. در این جا توجه به چند نکته، مهم است :

۱- قبل از شروع به پرسش، به نحو مناسب بررسی کنید که دانش‌آموزان تکلیف خود را انجام داده‌اند یا نه. این بررسی و بازبینی باید با دقت و تدبیر انجام شود تا هم مانع سهل‌انگاری دانش‌آموزان در انجام دادن تکالیف شود و هم دانش‌آموزان را وادار نکند که به هر شیوه‌ی نامناسبی، ترجمه‌ی عبارت‌ها را فقط برای رفع تکلیف بنویسند و به دیر ارائه کنند. از این رو باید از سخت‌گیری و سهل‌انگاری پرهیز شود.

۲- دانش‌آموزان باید عبارت‌های قرآنی را صحیح و با دقت بخوانند. در صورت غلط خواندن، عکس‌العمل مناسب نشان می‌دهیم و حتی با تذکر قبلی، برای درست یا نادرست خواندن عبارت‌های قرآنی، نمره و امتیاز خاصی منظور می‌کنیم.

۳- اگر دانش‌آموز عبارت را درست معنا کرد، او را تشویق می‌کنیم. در این قسمت، برای تشخیص بهتر توانایی دانش‌آموز و تمرین و یادآوری بیش‌تر، در حالی که دانش‌آموز به ما نگاه می‌کند معنای یکی از کلمه‌ها یا ترکیب‌های همین عبارت را از او می‌پرسیم. مثلاً: از دانش‌آموزی که عبارت شماره ۲ «انس با قرآن درخانه»ی همین درس را خوانده و معنا کرده و معنا نیز صحیح بوده است؛ درحالی که دانش‌آموز به ما نگاه می‌کند سؤال می‌کنیم: «بِمَا تَعْمَلُونَ» یعنی چه؟ قاعدتاً، دانش‌آموزی که خودش تکلیف را انجام داده است، پاسخ صحیح می‌دهد. این روش، پرسش را جدی‌تر می‌کند و دانش‌آموزان درمی‌یابند که باید همیشه آمادگی نسبی خود را حفظ کنند.

علاوه بر این، می‌توان از برخی کلمه‌ها یا ترکیب‌های دیگر مفاهیم که در بخش کار در کلاس این درس یا حتی در درس‌های قبل آمده است، نیز از دانش‌آموزان پرسش کرد.

۴- با توجه به مجموع توانایی دانش‌آموز در صحت و روانی عبارت، ارائه‌ی ترجمه‌ی صحیح و پاسخ به سؤالات شفاهی از ۲۰، نمره‌ای به دانش‌آموز می‌دهیم. از آن‌جا که در پرسش‌ها و ارزش‌یابی مستمر، دبیران محترم از شیوه‌های مختلفی بهره می‌گیرند، بارم‌بندی خاصی پیشنهاد نمی‌شود و هر دبیر می‌تواند با توجه به تجربه‌های خویش عمل کند.

۵- در صورت ارائه‌ی معنای نادرست، از دانش‌آموز دیگری می‌خواهیم تا همان عبارت را بخواند و معنا کند. این کار ادامه می‌یابد تا همه‌ی عبارت‌های این بخش معنا شوند.

۶- با توجه به زمان‌بندی ارائه‌شده برای تدریس و پرسش بخش‌های قرائت و مفاهیم دروس که در بخش کلیات ارائه شده است، می‌توان حدود ۳۰ دقیقه به پرسش از بخش مفاهیم (ارزش‌یابی و تصحیح قسمت «ب» انس با قرآن در خانه) اختصاص داد.

***

برخی نکات خاص درباره‌ی ترجمه‌ی عبارت‌های «انس با قرآن در خانه» درس اول :

۱- جمله‌ی «اتَّقُوا اللَّهَ» با توجه به توضیح جدول ترجمه‌ی ترکیب‌ها معنا می‌شود.

۲- ... إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ: قطعاً خدا آگاه است به آنچه انجام می‌دهید. ممکن است دانش‌آموزان در این جا فعل «است» را نویسند. این مورد را غلط نمی‌گیریم اما توضیح می‌دهیم که این جمله در صورتی معنای روشن و صحیحی خواهد داشت که از فعل ربط «است» نیز استفاده شود.

۳- لَا يَسْتَوِي أَصْحَابُ النَّارِ وَأَصْحَابُ الْجَنَّةِ: مساوی نیستند اهل آتش و اهل بهشت.

همان‌طور که می‌دانید، «لَا يَسْتَوِي» فعل مفرد است و در جدول کلمه‌ها نیز به صورت «مساوی نیست» معنا شده است. ممکن است دانش‌آموزان بنویسند: «مساوی نیست اهل...». این ترجمه هم غلط محسوب نمی‌شود ولی توضیح می‌دهیم که گاهی با توجه به سایر اجزای جمله (فاعل و ...)، ممکن است لازم باشد فعل مفرد را جمع معنا کنیم.

گاه ممکن است معنا و ترجمه‌ی عبارت روشن باشد ولی منظور از آن روشن نباشد؛ مثلاً در همین جمله می‌توان از دانش‌آموزان سؤال کرد: بچه‌ها، این عبارت قرآنی چه چیزی را می‌خواهد بگوید؟ پاسخ‌های آن‌ها را تکمیل و تصحیح می‌کنیم تا مفهوم روشنی از عبارت برای آن‌ها حاصل شود. این کار را در مورد هر جمله‌ای که احساس می‌شود دانش‌آموزان از آن فهم روشنی ندارند، باید انجام داد. فقط باید دقت کرد که توضیحات ارائه شده اولاً، در سطح درک دانش‌آموزان باشد و ثانیاً، خیلی طولانی و وقت‌گیر نباشد.

۴- عبارت‌های سوم تا هفتم این قسمت در واقع دو آیه‌ی ۲۰ و ۲۱ سوره‌ی مبارکه‌ی حشر است که در ضمن آیات درس نیز آمده‌اند.

۵- أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمُ الْفَائِزُونَ: اهل بهشت، ایشان رستگاران‌اند. در این جا می‌توان

ضمیر «هُم» را معنا نکرد. شبیه این مطلب در عبارت‌هایی از کتاب سال اول نیز آمده است. نکته‌ی دیگر آن که در زبان عربی، «خبر» از نظر مفرد و جمع بودن با «مبتدا» مطابقت دارد اما در فارسی چنین نیست. از این رو، بهتر است در ترجمه‌ی این عبارت، بگوییم: «اهل بهشت رستگارند». این نکته در سال سوم نیز برای دانش‌آموزان بیان می‌شود. دانش‌آموزان به هر یک از این دو شکل بنویسند، صحیح است.

۶- لَوْ أَنزَلْنَا هَذَا الْقُرْآنَ عَلَىٰ جَبَلٍ: اگر نازل کردیم (می‌کردیم) این قرآن را بر کوهی.

به حرف «را» که در فارسی علامت مفعول است، توجه داشته باشید. نکته‌ی دیگر آن که گاهی به اقتضای

جمله، فعل ماضی ساده (نازل کردیم) بهتر است به صورت ماضی استمراری (نازل می کردیم) معنا شود. دانش آموزان به هر صورت معنا کنند، صحیح است.

۷- **لَرَأَيْتَهُ خَاشِعًا مُتَصَدِّعًا مِّنْ حَشْيَةِ اللَّهِ:** قطعاً دیدی (می دیدی) آن را فروتن (افتاده) و از هم پاشیده از ترس خدا. این جمله در ادامه و جواب شرط جمله‌ی قبل است. در این جا نیز اگر «رَأَيْتَ» به صورت «می دیدی» معنا شود، ترجمه روان تر و مفهوم آن روشن تر خواهد بود.

۸- **وَتِلْكَ الْأَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ:** و آن (این) مثال‌ها، می‌زنیم آن را برای مردم شاید ایشان اندیشه کنند. قبلاً نیز گفته شده است «هَذَا، هَذِهِ» به صورت «این» و «ذَلِكَ، تِلْكَ» به شکل متداول، «آن» معنا می‌شود. ولی این تطابق بین اشکال عربی و فارسی این کلمه‌ها همیشه صحیح نیست. در بسیاری از آیات قرآن کریم و از جمله همین آیه‌ی شریفه، به وضوح روشن است که «ذَلِكَ» یا «تِلْكَ» را باید «این» معنا کرد. اگر بخواهیم این عبارت را به صورت روان تر و با مفهوم روشن تر معنا کنیم، چنین خواهد شد: «و این مثال‌ها را برای مردم می‌زنیم تا ایشان اندیشه کنند.» نکته‌ی دیگر آن که کلمه‌ی «لَعَلَّ» در جدول کلمه‌ها به دو صورت «شاید» و «به امید این که» معنا شده است و بهتر بود معنای «تا» نیز برای آن نوشته می‌شد. در بسیاری از آیات، ترجمه‌ی «لَعَلَّ» به «تا» بسیار کوتاه‌تر، رساتر و بهتر است.